

Beste bezoeker,

Welkom bij de oude houten school in Česká Skalice die deel uitmaakt van het **Božena Němcová Museum**. Het museum is vooral gewijd aan de bekende Tsjechische schrijfster Božena Němcová en het is dus in de eerste plaats een literair museum. Daarnaast heeft het museum sinds de oprichting in 1902 ook voorwerpen verzameld uit de regionale geschiedenis. Om van deze exposities te genieten, nodigen wij u uit in het hoofdgebouw van het museum, waar u niet alleen een kijkje kunt nemen op de Božena Němcová-tentoonstelling maar ook in **de twee exposities van prominente regionale artiesten, de vroeg gotische vesting en het Textielmuseum** dat het enige museum in de Tsjechische Republiek is dat de zich heeft toegelegd op de geschiedenis van de textielindustrie. De gidsjes wijzen u de weg.

Božena Němcová. Barbara (bijgenaamd Barunka) Němcová zoals ze echt heette, werd waarschijnlijk in 1820 geboren in een Tsjechisch-Duitse familie die in dienst was van de hertogelijke familie de Sagan (Zahánský), in de tijd dat het kasteel Ratibořice en het kasteel in de nabijgelegen stad Náchod eigendom was van de hertogin Katharine Wilhelmine de Sagan.

Barbara bracht haar jeugd door in een bescheiden milieu rond het kasteel Ratibořice. Haar vader was als gevolg van zijn dienst vaak ver van het gezin, dus zorgde de strenge, hooghartige moeder voor de opvoeding.

De landelijke omgeving, tradities en gewoonten beïnvloedden de levendige Barbara zozeer dat ze deze ervaringen in haar latere werk gebruikte. Haar grootmoeder, die Barbara meemaakte toen ze jong was, was voor de schrijfster een andere bron van inspiratie. De patriottische invloed van de grootmoeder ontwikkelde zich verder toen ze als twintigjarige, aankomende schrijfster deel uit maakte van de Tsjechische culturele en politieke elite in Praag.

Haar werk uit de jaren 1840 en 1850 bevat een aantal opmerkelijke elementen. Bovenal was zij de eerste vrouw die de kwaliteit van haar mannelijke collega's evenaarde. Haar sprookjes – verzamelde en herschreven volksliteratuur – brachten haar in dit genre roem. Ze worden tot op de dag van vandaag veel gelezen en zijn vaak verfilmd en gebruikt in toneelstukken en hoorspelen. Haar verhalen, zoals

'**Babička**' (De Grootmoeder) en '**Pan učitel**' (De Leraar), zijn in haar werk echter niet minder belangrijk.

In 1837 trouwde de zeventienjarige Barbara met de tweeëndertigjarige Tsjechische patriot Josef Němec. Hij was degene die haar introduceerde in patriottische kringen die in die tijd ernaar streefden om het Tsjechisch als waardevolle taal te behouden en een eigen plaats voor een Tsjechische natie te verkrijgen; het land behoorde toen nog als een van vele nationaliteiten tot het Habsburgse koninkrijk). Het huwelijk was niet erg gelukkig – Němec was een driftige man, beïnvloed door de militaire omstandigheden aan het Italiaanse front. Bovendien verzette de onafhankelijke Barbara zich onbevreesd tegen stereotype opvattingen over de passieve rol van de vrouw in het gezin, de maatschappij en de professionele wereld.

Oorspronkelijk had Němec goede toekomstverwachtingen als douanier maar vanwege zijn anti-Oostenrijkse opvattingen verloor hij zijn baan en werd de familie gedwongen om in extreme armoede te leven. De armoede versterkte zelfs de echtelijke crisis die een dieptepunt bereikte in het begin van de jaren 1860 toen Barbara op de leeftijd van 42 jaar stervende was aan kanker († 1862).

Babička (De Grootmoeder)

Een veelomvattend verhaal uit 1855, is een van de bijzondere schatten uit de Tsjechische literatuur. Het is in honderden edities verschenen en vertaald in tientallen talen. Het boek is gebaseerd op autobiografische gegevens en is gesitueerd in de omgeving van het kasteel Ratibořice. In de literatuurgeschiedenis vertegenwoordigt het verhaal een overgang van romantiek naar realisme.

Het raamwerk van de roman wordt gevormd door de persoonlijkheid van de (Božena Němcová's) grootmoeder die haar kinderen de liefde voor het Tsjechische thuisland bijbrengt. Tegen de achtergrond van het verhaal kunnen we, tussen volksgebruiken en wijsheid, het wel en wee van gewone mensen ervaren. De tegenhanger van de grootmoeder wordt gevormd door de adel en hun morele verval. Een geïdealiseerd beeld van de hertogin van Sagan valt op; zij was sterk getroffen door het voorbeeld van de grootmoeder. Later, toen de grootmoeder stervende was, merkte ze met respect op: "*Wat een gelukkige vrouw!*"

IN HET SCHOOLGEBOUW..

Pan učitel (De Leraar)

Een kort verhaal waarin teruggekeken wordt op Barbara's schooltijd in Česká Skalice. De auteur beschrijft de gang van zaken in die tijd op een plattelandsschool, ze roemt de volkstradities en de noodzaak van pedagogisch kwaliteit. **Dit klaslokaal is ingericht zoals het in het verhaal beschreven is.** Božena Němcová ging van 1824–1833 hier naar school. Door een brand in het midden van de 19e eeuw is de school echter beschadigd. Het klaslokaal bevindt zich nu in het deel waar destijds de leraar woonde.

Het klaslokaal

De geschiedenis van scholen in Česká Skalice dateert uit de 14e eeuw – er was toen al een parochieschool. Dat was vanzelfsprekend een houten gebouw. Het is door Zweedse soldaten tijdens de Dertigjarige Oorlog (1639) in brand gestoken en brandde tot de grond toe af. Op dezelfde plaats kwam enkele jaren later een nieuw houten schoolgebouw. In 1790 was er slechts één klas voor leerlingen van alle leeftijden (zes jaar school was verplicht). Toen Barbara elke werkdag de school bezocht waren er echter al twee lokalen.

Božena Němcová beschrijft de klas in de 'De Leraar' als volgt: "*Er hing een **portret van de keizer** en een **foto van Praag** boven de lessenaar van de leraar. Op de zijmuur was er een **kaart van Bohemen**. Ook was er een **ingelijste handgeschreven spreuk** die bijna elke week verwisseld werd.*" In de hoek stond een **groene kachel**, daarnaast stond een kast met boeken, opgezette dieren en andere leermiddelen. In de kast bevond zich het beroemde **Gouden Boek** met de rode omslag waarin aan het einde van het schooljaar de namen van de beste leerlingen werden opgeschreven. Barbara werd op 2 juli 1829 vermeld.

In de hele school weerklonk gezang. Niet alleen tijdens de muzieklessen, twee keer per week, maar ook tussen de lessen door. De leraar begeleidde de kinderen op zijn **viool** als zij speelden. Op donderdag hielpen de leerlingen de leraar in de tuin en leerden ze bomen enten en bijen houden.

Barbara herinnerde zich de leraar als een milde, aardige, grijze man met lachende blauwe ogen in een vriendelijke gezicht. Hij schreeuwde of dreigde niet maar de kinderen mochten toch niet te doen wat hij had verboden. Hij probeerde de leerlingen die over elkaar roddelden, elkaar

uitscholden of bespotten te laten ophouden. Op het bureau van de leraar lag een plak. Die was voor iedereen duidelijk te zien en de kinderen werden dan niet ondeugend. Naast de foto's van de keizer en het oude Praag hing er ook een kruis aan de muur. Natuurlijk werd er godsdienstles gegeven en hebben de kinderen voor het begin van de les gebeden.

Vitrines

Een kopie van het Gouden Boek – Barbara's vriendin van de herberg De Witte Leeuw (tegenwoordig het museum) – foto's van haar leraren: **Augustin Purm** (1800–1875, hij gaf Barbara les in de zogenaamde *lagere klas* en in Chvalkovic; de voorbeeldige onderwijzer **Viktorin Kejzlar** (Geisler, 1769–1837), werd door de ouders zeer gerespecteerd, hij heeft Barbara in 1829 in het Gouden Boek ingeschreven; **Jan Smetana** (1810–1876), neef van de beroemde componist; **Jan Šimek** (1810–1889) die Barbara onderwezen heeft in de *hogere klas*.

Hulpmiddelen die door de leerlingen gebruikt werden: een lei waarop zij met diverse materialen schreven hebben (een potlood, een steentje), een zeespons waarmee het bord vroeger werd afgeveegd, een pennenhouder met houtsnijwerk, een zogenaamde rode haan met alfabet, zakmessen die gebruikt werden voor een tussendoortje, een schoolrapport.

* * * * *

U BENT IN HET ATRIUM

Het Atrium is een nieuw gebouw uit de jaren 1970. De keramische decoratie is geïnspireerd op de inhoud van 'De Grootmoeder' en 'De Leraar': De kinderen gaan naar school – De leraar geeft les in de belangrijkste vakken – Praktijkles landbouw – Zangles – Terugweg van de kinderen naar Ratibořice.

* * * * *

IN HET STENEN GEBOUW

Česká Skalice als een slagveld

Gelegen in de buurt van het noordoostelijke grens, werd de stad in het Pruisisch-Oostenrijkse conflict niet gespaard. Vooral de slag tussen de Oostenrijkse en Pruisische troepen

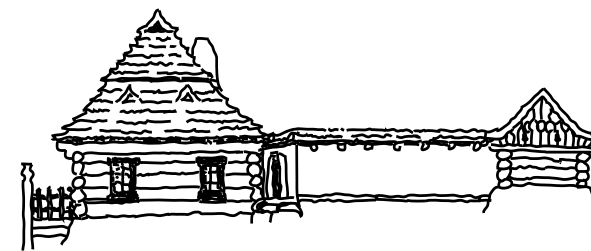
van **28 juni 1866** staat tot op de dag van vandaag in het geheugen gegrift. Een kaart naast de ingang laat de plaatselijke situatie op dat moment zien en in de vitrines worden uitrustingsstukken en wapens van de soldaten getoond. Het Oostenrijkse commando beschikte over drie legerkorpsen en hadden goede perspectieven tegenover het 5e Pruisische korps. Het was daarom een grote verrassing toen de opperbevelhebber van het Oostenrijkse leger Ludwig Benedek zijn troepen op 28 juni opdracht gaf zich zonder te vechten terug te trekken.

Aartshertog Leopold, bevelhebber van het 8e Oostenrijkse korps had een ongunstige positie maar weigerde zich terug te trekken. Hij gaf bovendien zijn troepen orders om Benedek niet te gehoorzamen. De Oostenrijkse korpsen werden in een ongelijke strijd overtuigend verslagen (de hele Oostenrijkse brigade met de bevelhebber generaal Fragner ging bij op de rails het station ten onder). Om ongeveer twee uur gaf Aartshertog Leopold opdracht zich terug te trekken. De complete actie werd gekenmerkt door extreme verwarring. De overstroming van de rivier Úpa veroorzaakte bovendien ernstige problemen voor de terugtrekkende soldaten. Na de terugtocht plunderden de Pruisen de stad. De verliezen die de Oostenrijkers geleden hadden waren vele malen groter dan die van de Pruisen. De Oostenrijkers verloren 205 officieren en 5.372 mannen, terwijl hun vijanden 62 officieren en 1.300 mannen verloren.

De leraarswoning

Korte geschiedenis van Česká Skalice
een kleine gids II

Informatieboekje in het Nederlands. Bewerkt door © het Božena Němcová Museum, Česká Skalice 2011. Tekst Milan Horký. Nederlandse vertaling: Stichting Babička. Tel.: +420 491 451 285, e-mail: info@bozenanemcova.cz, internet: www.bozenanemcova.cz, www.babicka.nl



DE OUDE HOUTEN SCHOOL

een kleine gids I